

Repertoriizarea tipologică a folclorului din răspunsurile la Chestionarele lui B.P. Hasdeu

Ion CUCEU, Maria CUCEU*

Key-words: *B.P. Hasdeu, Ion Mușlea, The Folklore Archive of the Romanian Academy, typological indexing of folklore*

Ideile pe care, în 1920 și 1924, Ovid Densusianu fundamanta cererea sa de înființare a Arhivei de Folclor pe lângă Academia Română nu erau noi, unele preluând, critic și constructiv, inițiative ale lui B.P. Hasdeu, cu îndrumarea sa spre cunoașterea etnografică a *ținuturilor* matcă, cu *Etymologicum Magnum Romaniae*¹, cu realul efort de promovare a studiilor comparative și promovarea interesului pentru câteva mari obiective:

1. misiuni speciale în investigațiile de teren, care nu mai pot fi încredințate decât unor specialiști bine pregătiți pentru asemenea studii;

2. cercetările de teren să fie direcționate spre regiunile importante pentru studiile filologice și de folclor, ale căror rezultate să marcheze contribuții cu adevărat științifice și pentru dialectologie, nu numai pentru folcloristică;

3. un Corpus al materialelor etnografice și folclorice din periodice;

4. o Arhivă de Folclor pe lângă Academia Română, „care va permite într-o zi să se publice o *enciclopedie a folclorului român*, cum și un atlas folcloric, menit să arate repartizarea geografică a unor motive din creațiunile noastre populare”;

5. monografiile zonale și microzonale, într-o „serie nouă de publicațiuni de folclor ale Academiei Române”;

6. publicarea „de studii, mai ales comparative cu privire la folclorul nostru, ceea ce s-a făcut prea puțin la noi și nu după metode riguroase”.

Dar ideea filologului bucureștean a creării unei arhive-institut, care să permită, cândva în viitor, realizarea marilor lucrări (a *corpusului*, a *enciclopediei* și a *atlasului*) – idee în pas cu vremea sa, cu realizările similare din Europa Apuseană și din Scandinavia – devenea relevantă prin accentul pus pe organicitatea proiectului în ansamblul său, prin intuirea exactă a funcțiilor instrumentale ale tipurilor de lucrări pe care le prevedea și chiar ale *Arhivei folclorice* în totalitatea ei.

Nu vrem să insistăm aici asupra destinului pe care l-au avut intuițiile geniale ale lui Hasdeu și propunerile materializatoare ale lui Ovid Densusianu, dar trebuie să

* Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj-Napoca, România.

¹ Lucrarea epocală a lui Hasdeu constituie, în fapt, prima enciclopedie a limbii și culturii noastre tradiționale (Hasdeu 1887–1888).

amintim faptul că, în 1930, *Arhiva de Folklor a Academiei Române*, înființată ca urmare a memoriilor înaintate de Ion Mușlea prin Sextil Pușcariu, a preluat atât spiritul hasdeean, cât și inițiativele programatice ale lui Densusianu, după cum, în 1925, la lansarea programului monografiilor gustiene, acele intuiții ale întâiului profesor de filologie comparată al Universității din București au fost urmate „prea îndeaproape”.

Publicând memoriile întemeierii, studiile cu caracter programatic, chestionarele și rapoartele de activitate ale lui Ion Mușlea, într-un volum (Mușlea 2005), ne-am dat dintru început seama că, inițial, dezideratul enciclopedic al unei *repertorizări a culturii populare/tradiționale* nu părea a-l fi ispitit pe tânărul director al institutului clujean întrucât pe primul plan figurau corpusul folclorului, monografiile regionale, iar abia într-un viitor îndepărtat atlasul. Mușlea se simțea mai atras în prima etapă de o *bibliografie sistematică*, pe care o și începuse încă din perioada activității în cadrul Muzeului Etnografic al Ardealului (1926–1928), desigur la sugestia mentorilor săi din Societatea Etnografică Română: Sextil Pușcariu, George Vâlsan și Vasile Bogrea, dar poate și din motive personale, pe care le vom cunoaște abia după o investigare atentă a lucrărilor sale de bibliologie și a contribuției la edificarea celei mai mari biblioteci universitare din România, din perioada 1935–1948, proiectul bibliografic a fost și primul pus în operă la Arhiva de Folklor a Academiei Române.

Corpusul folclorului, monografiile zonale și bibliografia curentă erau, așadar, pe lângă „Anuar”, punctele tari din programul noii instituții de cercetări, program aprobat și încurajat și de bătrânul Bianu, ținta nemărturisită a criticilor lui Densusianu, precum și de Sextil Pușcariu și de ceilalți membri ai Muzeului Limbii Române, care doreau ca Arhiva să servească, în felul său, și altor două proiecte mari academice: *Dicționarul limbii române* și *Atlasul Lingvistic Român*.

Pe durata a 18 ani, rapoartele anuale de activitate (Mușlea 2005: 209–276) și corespondența oficială nu menționează deloc tema repertorizării și tipologizării documentelor semnificative ale culturii tradiționale românești, ca obiectiv științific major al instituției, cu toate că Mușlea nu pierdea nici un prilej de a-și procura și de a recenza cu entuziasm lucrări pe teme similare, apărute în alte părți (Mușlea 1932, Mușlea 1934), convins că nici în România lucrările de repertorizare generală sau enciclopediile de genul capodoperei lui Hasdeu nu se pot imagina decât în urma unei continue adânciri a instituționalizării cercetărilor în cadrul arhivelor-institute.

Nici la despărțirea atât de emoționantă de Densusianu, cel care-i criticase toate demersurile, din evocarea-necrolog *Ovid Densusianu – folclorist* (Mușlea 1939) Ion Mușlea nu pomenea încă nimic despre proiectul unui repertoriu general sau mare corpus de arhivă, a unui index tipologic folcloric care să cuprindă materialele publicate sau extrase din manuscrise de bibliotecă, alături de cele rezultate din cercetări de teren, cu toate că în rest nu-i scăpase nici una din ideile înnoitoare ale celui evocat, pe care să nu i le fi recunoscut drept influențe nemijlocite și în programul instituției clujene, pe care să nu le fi asumat în propria-i concepție științifică.

Această omisiune a repertorizării exhaustive a folclorului, ca funcție finală a Arhivei, venea fie dintr-o rețineră personală, de conștiință profesională, repede ivită în fața anvergurii și temerității proiectului, fie de-a dreptul dintr-o rezervă a

conducătorului Arhivei în a asuma o sarcină și o misiune atât de grea, ce-i depășea puterile, mai ales în condițiile în care la „noul institut” ducea totul în spate, ajutat doar de un secretar pentru care greu obținea stipendii de la forul tutelar. Desigur, pentru Ion Mușlea *Corpusul* și *Atlasul folcloric*, reprezentau, cum spuneam, obiective mult mai îndepărtate decât anchetele indirecte de tipul B.P. Hasdeu sau Sextil Pușcariu. Aceste anchete, pe o întinsă rețea de corespondenți, bibliografia culturii tradiționale și elaborarea de monografii zonale prin specialiști stipendiați erau punctele tari ale orientării lui Mușlea, asupra cărora și-a îndreptat toate eforturile.

În 2004, când am încheiat și lucrarea restititivă a întemeietorului Arhivei de Folclor a Academiei Române (Mușlea 2004), adunându-i la un loc contribuțiile etnologice proprii de teren, apreciam ca necesară retipărirea monografiilor din vechiul buletin științific al Arhivei și editarea treptată a celor aflate între manuscrise. Credeam că asemenea demersuri restitutive prezentau importanță în evaluarea aportului clujean la cunoașterea etnografică directă a culturii tradiționale românești:

După anchetele prin corespondenți, acoperind, programatic, toate zonele etnografice ale țării, [cercetările monografice] urmau să constituie a doua principală sursă de adunare de materiale de teren în fondurile documentare. După primii nouă ani, însuși Mușlea constatase, fapt notabil sub raportul teoriei și practicii etnografice, că cercetările stipendiaților pot atinge performanțe calitative nebănuite și că rezultatele observației directe sunt, din punct de vedere metodologic, superioare celor obținute prin anchete indirecte (Mușlea 2004: III).

Constatam atunci că cercetările monografice zonale ale Arhivei de Folclor a Academiei Române au depășit nivelul științific al monografiilor dialectale și folclorice ale lui Densusianu, poate cu excepția lucrărilor lui Ion Diaconu, mai ales în privința aprofundării aspectelor de substrat ale elementelor de cultură populară, dar au lărgit mult și viziunea teoretico-metodologică asupra domeniului investigat, contribuind la configurarea ideii de repertoriu de arhivă ca bază documentară a domeniului, lărgind structura fondurilor documentare de la Cluj:

a) acestea au sporit ponderea descrierilor etnografice pe bază de observație directă și din perspectiva nativului;

b) au reconsiderat și reevaluat rolul și însemnătatea variantelor;

c) au mutat accentul de pe identificarea și repertorierea sistematică a existenței și circulației motivelor și temelor într-un spațiu geografic determinat, pe contactul etnografului cu realitatea etnoculturală, pe „dialogul” cercetător – subiecți anchetați;

d) au accentuat, prima oară în etnologia românească, necesitatea viziunii holistice asupra culturii unei zone sau subzone, dând astfel și mai multă substanță demersurilor investigatorice;

e) au marcat apariția „jurnalelor de teren”, în filele cărora textele prelevate alternează cu adnotările etnografului.

Preocupat atât de stăruitor de cercetările monografice zonale, de „Anuarul Arhivei de Folclor” și de bibliografie, Ion Mușlea n-a uitat, totuși, de celelalte trei mari obiective: *Corpusul folclorului (Atlasul)*, de *Repertoriul de arhivă* sau de *Enciclopedia folclorului*.

Asemenea lui Constantin Brăiloiu, Ion Mușlea s-a arătat mai preocupat decât alți contemporani de ceea ce am putea numi procesul de edificare internă a *Arhivei de Folklor a Academiei Române*, în special prin fișele cumulative ale *Catalogului tematic*, întocmit pe baza materialelor din primele aproape 800 de manuscrise cu răspunsuri la chestionarele sale, unde se configurau, schițat, veritabile articole-voci ale unui potențial instrument de lucru ce dă seamă de existența și de ariile de difuziune ale credințelor, reprezentărilor și practicilor rituale atestate de corespondenții săi, de răspândirea geografică a unor teme și motive. Aceste fișe cumulative, ordonate alfabetic în vechiul fișier al Arhivei din Cluj, erau adesea însoțite de trimeri bibliografice abreviate, de mențiuni referitoare la răspândirea unor ritualuri și de complexitatea structurilor și funcțiilor acestora, de varietatea tematică a faptelor de limbă și cultură și de substratul comportamentelor cotidiene sau festive.

Dezvoltând și perfecționând mereu sistemul informațional intern al Arhivei de Folklor a Academiei Române, Mușlea dădea, astfel, curs dezideratului unei abordări sistemice, în spiritul marelui Hasdeu, a *întregului domeniu al culturii tradiționale spirituale*, așa cum fusese reformulat și în 1920, și în 1924, de Ovid Densusianu, când acesta scria:

S-ar ajunge, astfel, să se fixeze circulația motivelor folklorice și cu timpul să se dea acel *Atlas folkloric*, de care am vorbit altădată. Acesta – alături de un *Atlas lingvistic* – care nu ar trebui să ne lipsească iarăși – ar fi de folos nu numai folkloriștilor, ci și filologilor, pentru că sunt fapte lingvistice care apar în altă lumină dacă cunoaștem substratul lor folkloric – lucru ce se uită de obicei de filologi (Cuceu 2000: 130).

Ion Mușlea s-a apropiat de această paradigmă a cunoașterii etnografice formulate de Hasdeu și Densusianu, care preconizau indirect sau direct și alcătuirea unui Repertoriu atotcuprinzător, ca bază documentară unică în vederea elaborării *Atlasului folkloric*, a *Corpusului folclorului* și chiar a unei *Enciclopedii a culturii tradiționale*, deoarece și pentru cercetătorul clujean „filologia, folklorul, etnografia nu pot fi despărțite și numai din colaborarea lor poate ieși mai multă lumină în limpezirea unor probleme” (Cuceu 2000:130). De fapt, Ion Mușlea cunoștea această idee generoasă și în mod direct de la vizionarul George Vâlsan – ctitorul Școlii etnologice clujene (Vâlsan 2001).

Împrejurări istorice l-au determinat pe Mușlea, după 1948–1949, să se consacre, în ultima parte a vieții, fondului de răspunsuri la chestionarele B.P. Hasdeu, din cele 19 volume de la Biblioteca Academiei Române, ajunse la Cluj, pentru a fi utilizate de autorii *Dicționarului Academiei*. Acest fapt, ce a avut ca efect benefic definitivă reapropiere a fondatorului Arhivei de proiectul *Repertoriului tipologice a culturii spirituale populare*, ce va duce, cum știm, la constituirea unui modern sistem de indexare ce s-a impus prin volumul postum publicat de Ovidiu Bârlea, în 1970 (Mușlea, Bârlea 1970), și a unui *Repertoriu* cuprinzător de fișe, ca instrument de arhivă. Tenace, dar temător de apăsarea timpului și nesigur pe finalitatea demersului, anunța, până prin 1955–1956, doar un simplu *instrument de arhivă*, deschis și perfectibil, „în serviciul cercetătorilor clujeni prin extrasele și copiile făcute” (Mușlea, Bârlea 1970: 74), care ar fi urmat să completeze materialele

exemplar sistematizate din fondul propriu de manuscrise obținute prin anchetă indirectă.

Până să ajungă la ideea publicării unui *Repertoriu general* al folclorului din fondul Hasdeu, fondatorul Arhivei de Folclor a Academiei Române se gândise doar la

despoierea acestui prețios material. Planul meu inițial era să rezum tot materialul folcloric, copiind, când era cazul, unele texte în întregime pentru ca, atunci când manuscrisul va fi dus la București, să rămână și la Cluj posibilități de consultare a importantului fond, măcar în această formă redusă. Intenția mea a fost deci îmbogățirea materialului Arhivei de Folclor, perfecționarea mijloacelor de documentare și de lucru ale folcloriștilor clujeni (Mușlea, Bârlea 1970: 72).

Mai apoi, evocând cu timiditate și modestie, dar și temerar, eventualitatea unei *versiuni publicabile* a *Repertoriului* n-a abandonat nicidecum ideea „perfecționării” instrumentului de uz intern, fapt evidențiat de obiectivul abordării exhaustive a tuturor temelor, motivelor, riturilor și sărbătorilor, a elementelor de mitologie și celor mai difuze manifestări ale spiritualității tradiționale românești.

Circumscriindu-și conceptual demersul, în comunicarea ținută la Secția de Filologie a Academiei, Mușlea nu îndrăznea să se gândească la marea deziderat al unei Enciclopedii, ci denumea chiar și această versiune publicabilă a lucrării sale cu termenul simplu, dar în același timp atât de cuprinzător, de *Repertoriu*. Lucrarea astfel reproiectată ar fi

în primul rând „un *indice*” (de lucruri sau materii, cum găsim la sfârșitul atâtor volume de materiale folclorice), dar totuși deosebit de cel amintit mai sus al „Șezătoarei” sau cel al *Textelor dialectale* publicate de acad. Emil Petrovici. Indicele nostru va putea fi atât de amănunțit încât va constitui un mijloc de orientare rapidă și exactă pentru cercetători (Mușlea, Bârlea 1970: 74).

El mai adăuga, în legătură cu ritualurile, după două exemplificări, că „amănuntele date vor fi așa de numeroase, încât foarte adesea îl vor dispensa [pe cercetător] să mai consulte manuscrisul original” (Mușlea, Bârlea 1970: 75).

Textele folclorice din Răspunsuri le copiase integral, pentru a îmbogăți, astfel, fondurile proprii sale creații instituționale: Arhiva de Folclor a Academiei Române. În specificarea exactă a caracterului lucrării, Mușlea preciza că *Repertoriul* edificat de el

va fi mai degrabă un inventar amănunțit al motivelor cuprinse în [răspunsurile la] *Chestionarul Hasdeu, un fel de dicționar folcloric românesc, din care lipsesc doar definițiile*, deși unele din ele vor figura în introducerea studiu. (Mușlea, Bârlea 1970: 75)

Era clară deja reasumarea vechilor proiecte ale lui Hasdeu și Densusianu, dar aportul interpretativ-constructiv al fondatorului Arhivei de Folclor a Academiei Române începea să revadă tot mai limpede, chiar dincolo de „modestia” formulărilor din comunicarea susținută de „fostul” membru corespondent în fața „noilor academicieni” din Secția literară. Ion Mușlea a fost atât de convingător în demonstrația sa, iar asistența atât de copleșită de grandoarea și modernitatea viziunii cercetătorului din Cluj, încât mulți dintre oficialii academici și specialiștii invitați vor fi regretat profund umbra aruncată asupra institutului clujean și a fondatorului

acestui. Urmare a acestei reafirmări publice s-au ivit, de altfel, perspectivele primei încercări de „reabilitare” a savantului: era cooptat în redacția „Revistei de Folclor”, i se încredința coordonarea *Bibliografiei generale a etnografiei și folclorului*, devine cercetător, prin cumul, și la Secția din Cluj a Institutului de Folclor din București (1957–1959), unde Mihai Pop ar fi dorit să-l numească șef, se pune problema titularizării sale ca profesor de folclor la Universitatea „Victor Babeș”, iar el făcea primele demersuri pentru reluarea „Anuarului Arhivei de Folclor”. Ultimele două promisiuni i-au fost, însă, iarăși refuzate, în cele din urmă.

După atâtea decepții, Mușlea a găsit, în ultimii 10 ani de viață, incredibile resurse morale și sufletești de a se dedica, în totalitate, construcției unei moderne baze documentare pentru o serie largă de lucrări de sinteză, creând modelul de repertoriare și indexare tipologică ce s-a dovedit atât de fecund. În fond, el elaborase, prin *Repertoriul* său, o primă schiță de *Enciclopedie a culturii tradiționale*, desigur, doar ca instrument de arhivă pentru cercetătorii din Cluj, așa cum o prefigurase și în exemplarul *Catalog tematic al manuscriselor* Arhivei de Folclor a Academiei Române, considerat de Ovidiu Bârlea un model de clasificare și sistematizare a informației etnografice și folclorice:

Fișarea tematică a materialului e mai anevoioasă. Sub acest aspect, Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor a rămas mult în urma celui imprimat pe documentele tehnice, în contrast cu fișarea exemplară din Arhiva de Folclor [a Academiei Române] din Cluj. Aici, Ion Mușlea a procedat la o fișare minuțioasă, mergând până la problematica de amănunt, care ar corespunde subtipului din genurile folclorice. Pe fișa fiecărei probleme de detaliu se află trimerurile prin numerele de inventar, la toate colecțiile care o conțin indicându-se uneori și paginile acelei colecții. În chip similar sunt redactate și fișele materialelor folclorice propriu-zise, o fișă indicând variantele tipului sau subtipului prin același sistem de referiri (Bârlea 1969: 120).

Elogiindu-i încă o dată interesul pentru excerptarea și fișarea sistematică și amănunțită a documentației etnologice din fondul clujean de manuscrise, Bârlea afirma, că

Se poate bănuși că [la Ion Mușlea], dincolo de meticulozitatea impusă de ordonarea materialului depozitat, a primat nevoia de cunoaștere (s.n.), de aici minuțiozitatea fișierului tematic până la nivelul de motiv și element, prin care, alături de cel regional [catalogul geografic] și general [catalogul inventar], Arhiva de Folclor se aseamua cu o farmacie cu sertarele riguros compartimentate și etichetate. A fost o pierdere pentru Universitatea clujeană că nu i-a dat posibilitatea să țină un curs de folclor, care ar fi stârnit un interes mai viu pentru disciplină (Bârlea 1987: 181).

În ciuda acestor elogii sincere și calde, Ovidiu Bârlea nu a subliniat suficient deschiderea metodologică pe care o aducea etnologul din Cluj în abordarea sistemică a culturii tradiționale românești prin „modestele” sale *cataloge* și *repertorii*. Nici în *Metoda de cercetare a folclorului*, nici în *Istoria folcloristicii românești* și nici în această ultimă *efigie*, accentele nu cad din nefericire pe recunoașterea acestei deschideri, ci asupra meritelor de „organizator”, de „gospodar meticulos și conștiincios”, de cercetător robace și disciplinat. Fără să-i fi observat adâncă putere de pătrundere în domeniu și intuirea caracterului complex și difuz al întregii culturi tradiționale, îndemnul pus în practică referitoare la necesitatea

abordărilor holistice a fenomenelor, Ovidiu Bârlea minimizează involuntar aportul teoretic și metodologic subiacent al lui Mușlea, acela de continuator al proiectelor lui Hasdeu. Pornind de la aprecieri sincere ale unei trăsături dominante: „aceea de organizator, de gospodar meticulos și conștiincios în cele mari, ca și în cele mici”, Ovidiu Bârlea a adăugat cu sinceră admirație:

Să fi căutat mult, atât Sextil Pușcariu, cât și Ion Bianu, și n-ar fi putut găsi om mai potrivit pentru a întemeia și apoi a conduce tânăra Arhivă de Folclor a Academiei Române, înființată pe lângă Muzeul Limbei Române din capitala Transilvaniei (Bârlea 1987: 180–181).

El nu pregeta să-i compare dăruirea și devotamentul constructiv cu acelea ale ctitorului Bibliotecii Academiei Române, președinte al înaltei instituții de cultură în anii creării Arhivei de Folclor de la Cluj:

Nu e nici o exagerare în comparația că ceea ce a realizat Ion Bianu prin Biblioteca Academiei a înfăptuit și Ion Mușlea prin Arhiva de Folclor a înaltei instituții culturale. Se vede că amândoi au moștenit din meticolozitatea și perseverența înaintașilor țărani târnăveni, la Ion Bianu părinți, iar la Ion Mușlea bunici, sortiți a chezași înalte instituții culturale, pornind de la aproape nimic (*ibidem*).

Ovidiu Bârlea n-a înțeles pe deplin și n-a apreciat la adevărată valoare demersul înnoitor al lui Ion Mușlea și probabil nici nu putea să-l înțeleagă de vreme ce considera că munca îndârjită și devotată a lui Ion Mușlea la elaborarea primului *Repertoriu* complex și comprehensiv asupra fondului B.P. Hasdeu n-ar reprezenta mai mult decât treapta superioară a contribuției sale majore de bibliograf. O afirma direct, cu aplomb, ca pe un suprem elogiu, când de fapt cele scrise erau expresia clară a unei priviri ușor condescendente:

Germenul bibliografic se va infiltra mai adânc în firea lui Ion Mușlea, aplecarea spre conspectare și orânduire de material devenindu-i oarecum o a doua natură. Acesteia i se datorește opera capitală a vieții sale: *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele lui B.P. Hasdeu*. Ani de muncă migăloasă și tăcută s-au scurs cu extragerea datelor privitoare la folclor în vremea când cele 19 volume se aflau la Muzeul Limbei Române în vederea redactării Dicționarului inventar al limbii noastre. Acestea i-au prilejuit o incursiune mai adâncă în repertoriul românesc, de unde ispita de a întocmi un indice general al folclorului, adăugând la materialele din 1884-1887 și cele din Arhiva de Folclor din Cluj. Intenția e atestată de fișele lăsate și a renunțat numai din cauza lipsei de timp necesară pentru atare muncă titanică (Bârlea 1987: 183)².

Această „ispită” de care vorbea Ovidiu Bârlea era, de fapt, rezultanta unei influențe hasdeene, a unei intuiții creatoare deosebite a lui Mușlea, era o idee deschizătoare de noi orizonturi în cunoașterea culturii tradiționale românești, întrucât, așa cum s-a constatat ulterior prin contribuțiile similare datorate lui Ionel Oprișan (Densușianu 1975) și Adrian Fochi (Fochi 1976), dar mai ales ale urmașilor săi Dumitru Pop, Ion Talos și Ion Cuceu s-au făcut câțiva pași însemnați spre o nouă

² Din nefericire, când a restituit fișele redactate ale *Tipologiei*, Ovidiu Bârlea n-a înapoiat Arhivei din Cluj și/sau familiei lui Mușlea și textele folclorice excerptate din cele 19 volume ale fondului Hasdeu pe care le-a încredințat unor cercetători din București spre a le publica în antologii personale.

metodologie de construire a unor repertorii parțiale sau generale asupra culturii tradiționale românești.

După dispariția neașteptată a lui Ion Mușlea, în 1966, în Institutul clujean de etnologie și folclor autoedificarea internă a repertoriilor a continuat prin eforturile colectivelor de cercetare conduse de succesorii săi Dumitru Pop (1966-1969), Ion Taloș (1969-1978) și Ion Cuceu ca interimar între 1978-1985 și titular din 1985 până în 2011. Proiectele inițiale ale fondatorului Arhivei au fost urmărite pe toate planurile activității, cu scopul transformării institutului într-un centru european de informare și documentare etnologică și de antropologie a culturilor tradiționale, dezvoltat în spiritul marilor intuiții ale lui Hasdeu și Densusianu.

Demersurile acestor ultime perioade sunt notabile mai ales în direcția concentrării, sistematizării și valorificării repertoriale prin baze de date sau „corpusuri de arhivă”, de interes național. De-a lungul mai multor decenii demersuri colective au fost elaborate și puse la îndemâna cercetătorilor câteva astfel de lucrări:

– *Baza de date asupra colindatului și colindelor*³, studiilor monografice și corpusurile exemplare privind temele *Meșterul Manole* (Taloș 1973, 1997), dicționarul mitologic *Gândirea magico-religioasă la români* (Taloș 2001), *Cununia fraților și Nunta Soarelui* (Taloș 2004), *Omul și leul* (Taloș 2007) realizate de Ion Taloș, discipolul atât de prețuit al lui Ion Mușlea;

– Dicționarul tezaur al proverbelor românești, maghiare și săsești, o lucrare ce indexează tipologic-tematic 200.000 de texte⁴ (Ion Taloș, Ion Cuceu, Virgiliu Florea, Vöö Gabriella și Hanni Markel);

– *Dicționarul tipologic al cimiliturilor românești* (Ion Taloș, Ion Cuceu, Virgiliu Florea), repertoriu sistematic de arhivă însumând peste 70.000 de texte;

– *Corpusul credințelor, riturilor și ritualurilor agrare* de Ion Cuceu, Maria Cuceu⁵;

– *Corpusul și tipologia basmelor despre animale* de Ion Cuceu, Maria Cuceu;

– *Corpusul și tipologia cântecelor de militărie* de Ion Cuceu, Ion Șeuleanu, Maria Cuceu, Eugenia Bîrlea;

– *Tipologia cântecului propriu-zis din Transilvania* de Lucia Iștoc;

– *Catalogul melodiilor populare românești, maghiare și săsești*. Autori: István Almási, Lucia Iștoc, Elena Drăgan;

– *Dansuri populare din Transilvania*. Tipologie, de Zamfir Dejeu (Cluj-Napoca, Clusium, 2000).

Aceste lucrări la care se adaugă, în prezent, *Repertoriul general al răspunsurilor la chestionarele și circularele Ion Mușlea* atestă o preocupare statornică, de edificare treptată a *Repertoriului general al culturii tradiționale*, în

³ Din 1965, Ion Taloș s-a angajat să realizeze o *Tipologie a colindelor românești*, pe baza tuturor surselor de documentare existente.

⁴ Din acest mare Dicționar, Ion Cuceu a publicat o antologie: *Dicționarul proverbelor românești*. Chișinău-București, Editura Litera Internațional, 2005.

⁵ Cei doi autori au publicat până acum volumele: *Vechi obiceiuri agrare românești I*. Tipologie și corpus de texte. București, Minerva, 1988; Maria Cuceu, *Ritualul agrar al cununii la seceriș*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană; Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare românești I*. *Plușorul în spațiul românesc extracarpatic*. Studiu introductiv și corpus de texte. Cluj-Napoca, EFES, 2007; Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare românești II*. *Orații după colind în spațiul românesc intracarpatic*. Studiu introductiv și corpus de texte. Cluj-Napoca, EFES, 2008.

spiritul viziunii pragmatice a lui Hasdeu și Densușianu și al fondatorului Arhivei de Folclor a Academiei Române.

Cercetătorii etnologi din Cluj-Napoca se alătură, în acest fel, colegilor din Iași și București în efortul de elaborare a unor sinteze de interes științific major.

Bibliografie

- Bârlea 1969: Ovidiu Bârlea, *Metoda de cercetare a folclorului*, București, Editura pentru Literatură.
- Bârlea 1987: Ovidiu Bârlea, *Efigii*, [București], Editura Cartea Românească.
- Cuceu 2000: Ion Cuceu, *Probleme actuale în studierea culturii tradiționale*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Cuceu 2003: Maria Cuceu, *Ritualul agrar al cununii la seceriș*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Cuceu 2004: Ion Cuceu, *Monografiile Arhivei de Folclor a Academiei Române*, în Ion Mușlea, *Cercetări etnologice zonale*, Ediție critică, note și un glosar de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Studiu introductiv de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, EFES.
- Cuceu 2005: Ion Cuceu, *Dicționarul proverbelor românești*, Chișinău-București, Editura Litera Internațional.
- Cuceu, Cuceu 1988: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Vechi obiceiuri agrare românești*, I, Tipologie și corpus de texte, București, Minerva.
- Cuceu, Cuceu 2007: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare românești*, I, *Plugușorul în spațiul românesc extracarpatic*, Studiu introductiv și corpus de texte, Cluj-Napoca, EFES.
- Cuceu, Cuceu 2008: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare românești*, II, *Orații după colind în spațiul românesc intracarpatic*, Studiu introductiv și corpus de texte, Cluj-Napoca, EFES.
- Densușianu 1975: Nicolae Densușianu, *Vechi cântece și tradiții populare românești*. Texte din răspunsurile la Chestionarul istoric (1893–1897). Text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici și glosar de I. Opreșan, București, Minerva.
- Fochi 1976: Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Editura Minerva.
- Hasdeu 1887–1888: B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul Limbei istorice și poporane a românilor*, I–IV, [București], Stabilimentul Grafic Socec și Teclu.
- Mușlea 1932: Ion Mușlea, *Un lexicon al superstițiilor: Handvörterbuch des deutschen Aberglaubens*, în „Socetatea de Măine” (1932), p. 211.
- Mușlea 1934: Ion Mușlea, *Handvörterbuch des deutschen Aberglaubens*, în „Gând Românesc”, 2, p. 93–94.
- Mușlea 1939: Ion Mușlea, *Ovid Densușianu – folclorist*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, V, p. 1–6.
- Mușlea 2004: Ion Mușlea, *Cercetări etnologice zonale*, Ediție critică, note și un glosar de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Studiu introductiv de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, EFES.
- Mușlea 2005: Ion Mușlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare. 1930–1948, Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj, Editura Fundației pentru Studii Europene.
- Mușlea, Bârlea 1970: Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului*. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu, București, Editura Minerva.

- Taloş 1973, 1997: Ion Taloş, *Meşterul Manole*. Contribuţie la studiul unei teme de folclor european. [vol. I]. Bucureşti, Editura Minerva; Idem, *Meşterul Manole*. Contribuţie la studiul unei teme de folclor european. Vol. II. Corpusul variantelor româneşti. Bucureşti, Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională.
- Taloş 2001: Ion Taloş, *Gândirea magico-religioasă la români - Dicţionar*. Bucureşti, Editura Enciclopedică.
- Taloş 2004: Ion Taloş, *Cununia fraţilor şi Nunta Soarelui*. Incestul zădărnicit în folclorul românesc şi universal, Bucureşti, Editura Enciclopedică.
- Taloş 2007: Ion Taloş, *Omul şi leul. Mit şi iniţiere în folclorul românesc*, Bucureşti, Editura Academiei.
- Vâlsanu 2001: G. Vâlsan, *Studii etnografice, antropogeografice şi geopolitice*. Editate de Ion Cuceu. Prefaţă de Andrei Marga. Postfaţă de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene.

Typological Indexing of Folklore from the Answers to the Questionnaires of B.P. Hasdeu

In 1950, after 65 years from the great linguistic-mythological investigation of B.P. Hasdeu, in severe historical circumstances for the *Folklore Archive of the Romanian Academy* and for the individual destiny of its founder, Ion Muşlea, the typological indexing and the excerpting of the ethnographic-folkloric material was initiated, based on the answers obtained by the great scholar in the *Framework of the Romanian Language Data Collection*.

The authors of this paper undertake a historical and critical reevaluation of the research project of Ion Muşlea, from the period 1950-1956, lying at the foundation, in the Romanian ethnology, of the complex typological studies on our traditional culture and the creation of the information indexing and systematization system, from the other corpuses of folkloric manuscripts: *Ion Pop-Reteganel* (1889-1892), *Nicolae Densusianu* (1895), the *Folklore Archive of the Romanian Academy* (1930), the *Archive of the Institute of Ethnography and Folklore* (1949), the *Archive of the Romanian Ethnographic Atlas* (1966), the *Folklore Archive of Moldavia and Bukovina* (1968).

The authors present the results of the research undertaken by the group of ethnologists from Cluj, who continued the activities initiated by Ion Muşlea, and developed, based on that model: *The Thesaurus Dictionary of Romanian Proverbs* and the *Typological Corpus of Romanian Riddles* (Ion Taloş, Ion Cuceu and Virgiliu Florea), the *Corpus of Animal Tales* (Ion Cuceu, Maria Cuceu), the *Romanian Agrarian Rituals* (Ion Cuceu, Maria Cuceu) etc.

The authors launch the current research project, in which the group of Cluj embarks on indexing the answers to the questionnaires initiated by Ion Muşlea in the old *Folklore Archive of the Romanian Academy*.